

Kommentar til Ekspertutvalgets rapport om farlig avfall

Hva forventes av et ekspertutvalgs utredninger? Jo, at de er sterkt sammensatt av fageksperter som her må være godt representerte med realfags tyngde og besvarer de utfordringer som ligger i bestillingen/oppdraget de fikk fra staten og fagstatsråden. Oppgaven var angående å kunne lagre og ta vare på giftig/ farlig avfall i et tusenårsperspektiv slik man bør tolke det! Ved å sette ned et ekspertutvalg forventes at man har en uhildet sammensatt ekspertise som trengs for å kunne svare ut problemstillingen.

I denne sammenheng ble jeg meget skuffet. Innstilling som foreligger føler jeg mangler nettopp den faglige innsikt og den integritet som skal til for at den vanlige mann skal være trygg på den konklusjon de har gitt angående dette refererte sakskonseptet.

Utvalget har f. eks avskrevet Brevik som alternativ men har ennå med Raudsand. Hva har utvalget da undersøkt om egnede lokaliteter for å behandle og lagre giftig og farlig avfall? Ingenting! Synfaring på Raudsand f. eks i fjorden avslører en økologisk ørken i store områder. En må på synfaring eller ha satt seg inn i historikken om lokaliteten eller altså komme og se! Grunnlaget som utvalget bygger på svikter i utgangspunktet og en må være villig til å sammenligne med de premissene man har satt for Brevik, først da blir dette reelt. De samme bærekraftmålene gjelder også for vår nasjonale laksefjord på Nordmøre som for de enslige torsker som ikke kan fiskes i Grenland. Her oppe lever man virkelig av fjordens ressurser, akvakultur og oppdrettsnæring!

Dette er også overordnede mål i EUs systemet og vannforskrift (WFD) som vi må forholde oss til. Norge har ansvaret for sikre at en har friske vannforekomster og naturressurser å forvalte og tære på. Dette er ikke vanskelig å forholde seg til og forstå vel for et regjeringsoppnevnt ekspertutvalg. Ellers så blir det raskt en ny NAV-runde.

Til syvende og sist burde utredningen ha konsentrert seg om **nettopp å vurdere sikker lagring - angående giftig og farlig avfall, i et langt nok fungerende tidsperspektiv**. Det må altså defineres om det ikke omforent er forstått.

Så langt har en erfart at å lagre «ikke stabilisert giftig og farlig avfall» i deponier er forbundet med stor fare, særlig når det legges i en bratt hellende topografi like ved et stort fjordbasseng hvor det akvatiske naturmiljøet skal leve og fungere i pakt med dette.

Utvalget har altså ikke besvart det viktigste spørsmålet de skulle ha vurdert.

– hvordan finne en lokalitet som kan lagre farlig og giftig avfall forsvarlig i flere generasjoner.

Det farligste avfallssegmentet må på mest mulig sikker måte kunne lagres isolert fra vårt felles sårbare natur- og bomiljø. Det skal være sikkert for de kommende generasjoners å bo, benytte og leve i naturen. De nærliggende naturressursene er det vi må bygge videre på. Da må man legge inn gode sikkerhetsmarginer i premissene for bevaring og det riktige tidsperspektiv. Tilnærmingen til dette er avhengig av at viktigste ansvarlige vurderinger gjøres, ofte av de som kan vurdere risiko.

Det var dette miljøministeren ba om skulle utredes, klareres og innstilles fra et ekspertutvalg angående sikker lagring av giftig og farlig avfall. Det vi nå fikk til svar var direkte kleint i så måte. Her er mare avfallsbransjens synspunkter nedtegnet, og de holder dessverre ikke mål i sakens anledning. Maks profitt ved avhending av farlig avfall er ikke saken. De ultimate spørsmål og svar har altså ikke kommet frem på veien. Vi snakker og forvaltning av våre ressurser - og om den samfunnssikkerhet vårt naturmiljø i så måte krever.

Vi som bor her opplever dette med ressurs- og miljøssikkerhet som viktig i forhold til helse og miljø, ja kanskje som den viktigste premiss. Da trengs det kjemisk, toksisk, biologisk og økologisk ekspertise for å kunne svare ut de problemer som man her berører og hva det kan medføre. For til sist er det dette det kommer an på om man fortsatt har næringsgrunnlag og kan brødfø seg som ytterste konsekvens i fremtiden. For her gjelder det å sikre de store naturressurser som befinner nettopp i dette produksjonsområde av Norge. Vi sitter midt oppe i grøtftatet i så måte mens i Grenland har man ikke disse rike ressurser å ta hensyn til lengre, de er ødelagt. Vi har de største oppdrettsområdene og fiskeressursene og det forplikter både Norge og EU å ta vare på. Sistnevnte

ser det som sin spesielle interesse å forvalte våre kyst- og havområder med diverse vanndirektiv basert på den internasjonale havrettskommisjon.

I min henvendelse til Miljødirektoratet fremmet jeg spørsmål nettopp om forsvarlig lagring og kjemisk stabilisering av uorganiske giftige og farlig avfall i et langtidsperspektiv, men spørsmålet ble aldri besvart. Jeg mener dette fortsatt er et av de ultimate spørsmål som på forhånd må avklares før man gir seg i kast med å gi noe konsept klarsignal.

Stabilisering av farlige og giftige forbindelser er ikke gjort ved Rødsand gruver. Sintef Kjemi mente i sin konklusjon at når de anbefalte å sende prosess-slam i gruva, ville farlig stoff stabiliseres og bunnfelles. Beviset på at det ikke skjer er de årlige egenrapportene som utarbeides som viser hva som går til sjø fra denne gruvesumpen. Og dette bryr altså ikke ekspertutvalget eller Miljødirektoratet seg om. Konklusjon om at Raudsand-alternativet fortsatt er en egnet lokalitet er «bullshit», og har ingen substans. Slik situasjon og tilstanden er per dato, kan fjorden aldri bli gjenåpnet og friskmeldt, i henhold til de statutter som gjelder i EUs vanndirektiv, WFD.

Alt omkring slik farlig deponering må kvalitetssikres på nytt, fordi man nå gjør feil og man har ikke råd til å mislykkes angående forurensende miljøgifter.

I dag opplever og ser man ressurs- og miljøødeleggelser i stor skala nettopp på grunn av at det her er blitt tillatt ulovligheter å foregå av våre norske myndigheter over lang tid og i stor skala. Risikovurderinger krever nå en mer grundig analyse med faglig bredde. En må finne ut hva som skjer her og hva som går galt i fjorden. Feltet kalles marinbiologi.

Per i dag er alle miljøskader i det akvatiske miljøet jeg henviser til, direkte relatert til utslipp i fra industriell virksomhet og fra gitte konsesjoner med utlekking i lokaliteten Raudsand. Her har illegal deponering av farlig/giftige masser, blitt et uhåndterlig problem. Det vet også sjefsforhandler Ellen Magrete Svinndal fra direktoratet alt om som ansvarlig for konsesjonene som er gitt for deponiene her. Ho er medlem av statens ekspertutvalg og har delt ut kortene til tiltakshaverne her. Kan personen da sitte i dette utvalget? Dette foregår altså med full aksept i en offentlig forvaltning der staten som eier mye av grunn dette handler om nå vil avhende og komme seg ut. Miljødirektoratet og Svinndal gjennom de siste tre årene hatt full jobb med å gi konsesjoner på deponiplaner som noen ønsker å bygge og drifte tjene store penger på. Området er misligholdt i lange tider og fjordens produksjonsareal holder nå i et knipetak. Den produserer svært lite fisk og lite biomasse. Den har lenge hatt dårlig kjemisk og biologisk tilstand i vannmassene jfr. NIVA- rapport av 2003 og 2013 og det er ingen rapporter som tilsier at det har skjedd eller er noen forbedringer i sikte.

De årlige egenmeldinger fra tiltakshaver BMR, gir jevnlig beskjed om en kontinuerlig og farlig utlekking skjer fra gruvesump og deponi. Analysene viser at utslippene til fjorden altså er alvorlige. De blir aldri kommentert av direktoratet selv om de viser høye verdier og nivåer av miljøgifter som forurensner vannresipienten. Så kommer det nå beskjed fra direktoratet om at man ønsker å begrave det som i dag ligger åpent i dagen i håp om at utlekkingen stopper opp. Det gjør den jo så klart ikke. Svinndal tilbakeviser i dag alle innsigelser om en truet fjord og en redusert produksjonsevne, fra de naboliggende kommunene. Hvem har vært gruppens ekspert på å evaluere virkninger på det marine miljøet og de interaksjoner som skjer i fjorden når miljøgifter virker inn og ødelegger?

Tror ikke ekspertutvalget har tatt med noe av dette i vurderingen av alternativenes egnethet. De bør sette seg ned å se de billedopptakene fra ROV opptak som eksisterer. Situasjon er nå at mye giftig/ farlig avfall som ligger i storsekker i dagen, kan bli fjernet. Nå vil dette også bidra til en langvarig forgiftning av økosystemene her, så dette fortsetter. Det er dette som ble velsignet nettopp av Svinndal som har gitt ny konsesjon og nye direktiver om å fylle over dette farlige avfallet i deponi 2. Snakk om å sitte uhildet i et statlig ekspertutvalg og anbefale Raudsand.

Staten ser egentlig ikke ut til å ønske å kartlegge hva som er kommet til deponi her, dvs. hvilket farlig avfall som eventuelt ligger her og avdekke en potensiell utlekkingsfare. De gjør altså ikke noen nødvendig kvalitetssikring angående naturressursene. Deres ekspertutvalg har ingen ansvarlig løsning på problemet, etter min mening. De

er allerede for tungt involvert i sakskomplekset med å vurdere egnet lokalitet med støtte fra Miljødirektoratet. Det offentlige Norge må ha uhildet integritet i slike utredninger. Ellers er de ikke til noen ting verd eller stole på i en viktig sammenheng. Vi er altså vitne igjen til statlig inhabilitet som velsignes av et egenoppnevnt ekspertutvalg. De kommer således med feilslåtte råd i et meget alvorlig spørsmål.

Må en dra alt dette farlige avfallet langt inn i våre fjorder for å ødelegge de siste muligheter for matproduksjon i Europa? Her muligheter ennå å dyrke i den blå åkeren! Og hva med CO₂-avtrykk og bærekraftig logistikk, er disse konseptet blitt vurdert og gjennomtenkt i ekspertutvalgets konsept?

F. eks gipsinnstøping av giftige/miljøfarlige avfall for å stabilisere og holde det borte fra miljøet vårt i et tusenårsperspektiv som er helt nødvendig i denne problemstillingen, er det forsvarlig? Jeg mener vi må ha en ny gjennomgang med en statlig konseptutredning hvor man stiller spørsmål nettopp om stabilitet. Det som er gjort på Langøya holder ikke mål som mange riktig hevder i Grenland. Her er det mange feiloppfatninger om kjemisk stabilitet og løselighet, premissene for sikkerhet i dette konseptet.

Kjemisk stabilisering er begrepet man må forstå. Det er det avgjørende spørsmål om lagring av alt farlig. Det avgjør spørsmålet om forsvarlig lagring. Nøytralisering, en syre- og basereaksjon som bransjen snakker om, er ikke ensbetydende med at en fjerner faren fra de giftige og farlige kjemiske stoffene. Vi blir ikke kvitt atomer og ioner som har miljøpåvirkningen med en kjemisk reaksjon. Dette er en gedigen misforståelse som heller ikke ekspertutvalget synes å forstå.

De toksiske effektene og konsekvensene man får ved utslipp til økosystemene, er det mest essensielle i vurdering av skadepotensialet og ev. om langtidsvirkninger. Altså må en innom å spørre marinbiologer, økologer og toksikologer. Bare de kan svare på dette. Ellers vil vi alle sammen rammes av en tilbakevendende økologisk virkning til ualminnelige tider. Vi ser allerede at det er miljøgifter som ødelegger produksjonsarealer i den blå åkeren, og kanskje er de der for all fremtid. Derfor må vi søke tiltak og løsninger umiddelbart for å redde restene i den situasjon vi nå er kommet i. Offentlig forvaltning må nå ta innover seg og forstå og innrømme situasjon. De må straks tolke at vi ikke tåler det forurensingstrykk som dagens miljøstandard setter. Dette er direktoratets ansvar nummer 1 å forvalte og forhindre ødeleggelsen.

Det gjelder altså våre alles muligheter til å overleve sammen med naturen vår og kunne nytte og høste av skapelsens groe. Gjør man ikke jobben i dag med å kvalitetssikre miljøkonseptet godt nok og forstå miljøsituasjonen man er kommet i, da går det oss ille. Vi må få friskmeldt et viktig fjord-/produksjonssystem som her oppe hos oss som har slitt i over 50 år med farlige forurensninger. Nå nedsettes naturens store systemer sin funksjonsevne. Dette har vi ikke råd til for å sikre fremtiden. Vi skal ikke ha mer av det samme.

Miljøminister Børge Brende uttalte i 2003, etter Norges største miljøskandale (Aluscan AS) var en realitet, at staten skulle komme tilbake og rydde opp etter det største påviste mislighold og miljøutslipp i Norgeshistorien, noen gang. Vi har ennå ikke sett snurten av staten eller en krone bevilget til denne opprydningsaksjon i etterkant.

Hva har ekspertutvalget egentlig bevist? At de ikke kjenner til noen av disse premissene som er omtalt eller hatt nok innsikt eller interesse av å løse denne saken på forsvarlig vis med utredning om Raudsand. Dvs. man mistenker at de har fått et mandat om å slutføre en lovnad som en gang ble gitt. De skulle ha sett behovet for å rydde opp i en lokalitet før det klareres og i tillegg:

1. skisser et alternativ for en sikker løsning for å ivareta kategorien giftig/farlig avfall nasjonalt
2. finne en egnet lokalitet for sikker miljømessig lagring med god kapasitet
3. å oppfylle nasjonale og internasjonale lovverk der intensjonene er å sikre fjordvannets kvalitet og ressursene som ligger her

Oppdraget som var gitt er dermed ikke løst. Fortsatt er dette regjeringens dilemma.

Bransjefolk og beslutningstakere fra offentlig forvaltning er blitt samles i et offentlig utvalg. Utvalget manglet nok innslag av realfaglig kompetanse. Derfor gikk det som det gikk!

Vi er ennå langt fra en forsvarlig gjennomgang av konseptet sikker lagring av giftig/farlig avfall selv etter at et regjeringsoppnevnt ekspertutvalg har konkludert. Det viser seg at vi i dag ikke kan håndtere ansvaret for egenprodusert slikt avfall engang. Da kan vi ikke påta oss ansvaret ved å ta inn farlig avfall i fra andre europeiske land i konseptet vårt, når det krever hensyntaken til et ennå større volum nær og ved mye biologisk mangfold i vårt store akvatiske matfat. Det er dette man på sikt vil bli meget avhengig av i hele Europa. Det krever at saken må kvalitetssikre hos alle medlemsland i EU/EØS og at en gjennomgår de felles direktiver dette gjelder. Nå må eksperter bli mer eksperter også på vår beveggrunn i Norge som EØS medlem. Vi vet vi ved alle anledninger at vi må forsøke å holde det som er rent i dag, rent også i fortsettelsen.

Odd Klokset

Cand. real kjemi